

iz 1421. - predstavlja XV. stoljeće, iako se već u njegovoj drugoj polovici naziru prvi znakovi buduće krize koja će dovesti do opadanja gradskog života. Kao njihove uzroke valja spomenuti činjenicu da Recanati nije uspio sagraditi veliku i značajnu luku koja bi mogla dobro konkurirati Anconi. Osim toga, 1585. papa Sikst V. odlučio je Loreto iz stupnja kaštela (castello) podignuti na stupanj grada (città), čime je nad znamenitim marijanskim svetištem prestala jurisdikcija općine Recanati.

Zanimljivo je i poglavlje o borbama između pojedinih gradskih frakcija, nakon čega je uspostavljena vlast aristokracije (početak XV. stoljeća). God. 1530. najveći zemljišni posjedi nalazili su se u rukama najmoćnijih gradskih obitelji: Massucci, Leopardi, Melchiorri, Giunta, Antici, Confalonieri, Rogati, Alberici, Alemanni, Lunari, Vulpiani, Cruciani, Condul-mari, Venieri i Bongiovanni.

Autor se osvrće i na problem promjena u pejzažu grada i njegove okolice. Naglašava da je u ranom srednjem vijeku to područje bilo uglavnom neplodno. U dolinama rijeke Potenze i rijeke Musone bilo je puno šuma i močvara. Tijekom XIV. i XV. stoljeća učinjene su značajne bonifikacije zemljišta koje su dovele do priličnih promjena u pejzažnim oblicima. Tridesetih god. XVI. stoljeća područje Recanatija većim je dijelom bilo obrađeno, a samo su se na njegovom krajnjem sjeveroistočnom dijelu nalazile veće šumske površine.

Posebno je poglavlje autor posvetio "slavenskim" i albanskim doseljenicima, koji su bili prilično brojni na tom području. Naglasio je važnost višestrukih veza između dviju jadranskih obala, posebice između Zadra, Šibenika, Splita i Dubrovnika s Anconom. Spomenuo je značenje njihovih četiriju bratovština koje su koncem XV. stoljeća postojale u Recanatiju. Njihova je integracija bila uglavnom spora, znatno brža u gradu nego na seoskom području. Vrlo je zanimljivo uočiti na koji su se način ti

doseljenici bilježili u izvorima, ponajprije u katasticima iz XVI. stoljeća.

U posljednjem se poglavlju Moroni osvrće na krizu koja je pogodila područje Recanatija koncem XVI. stoljeća. Oskudica iz 1591. pogodila je čitavu Papinsku Državu, ali je upravo u Recanatiju prouzročila veliki broj umrlih. Ona je bila povezana s gladnom godinom i epidemijom 1591. kada je umrlo mnogo ljudi i to iz svih društvenih slojeva. U kriznim je godinama maha uzimalo razbojništvo, također proučeno na temelju nekoliko izvora. Na recanatskom je području djelovao poznati bandit Marco Sciarra. Od konca XVI. stoljeća za čitavo područje Papinske Države počinje krizno doba, za vrijeme kojeg je došlo do propasti znamenitog sajma i trgovačkih aktivnosti koje su za njega bile vezane. Zlatno doba Recanatija - započeto s papinom bulom iz 1421. - završeno je, dakle, god. 1591. Nakon polaganog pada tijekom XVII. stoljeća, grad više nikada nije vratio sjaj iz razdoblja XV. i XVI. stoljeća.

Na koncu valja istaknuti da Moronijeva knjiga predstavlja ne samo prilog poznavanju povijesti grada Recanatija, već i značajan doprinos boljem poznavanju gospodarske i društvene povijesti čitave pokrajine Marche.

Slaven Bertoša

**DRAŽEN VLAHOV
GLAGOLJSKI RUKOPIS IZ HUMA
(1608.-1639.)**

DRŽAVNI ARHIV U PAZINU, PAZIN 1999.

U nizu posebnih izdanja Državnog arhiva u Pazinu, kao 13. svezak, svjetlo je dana ugledala i knjiga Dražena Vlahova, arhivskog savjetnika u istom Arhivu, pod naslovom *Glagoljski rukopis iz Huma (1608.-1639.)*. Nakon objavljenih boljunskih i vranjskih, ovo djelo čini logičan nastavak u objavljivanju *glagoljskih rukopisa*, te izlazi kao 3. knjiga istih.

Glagoljski rukopis iz Huma (1608.-1639.), koji donosi ova knjiga, zapravo čini dio *Knjige prihoda župne crkve u Humu (1608.-1685.)*, koja se čuva u obiteljskom fondu Defranceschi iz Gologorice, u Državnom arhivu u Rijeci. *Knjiga* je većim dijelom pisana talijanskim jezikom i latinicom, a manjim dijelom hrvatskim jezikom i glagoljicom, koji je i predmet proučavanja ovog djela.

Vlahov u uvodnom dijelu (*Hum*) donosi kratak pregled prošlosti Huma (*Iz prošlosti Huma*), osvrćući se posebice na crkvene prilike na humštini, na ulogu bratovština, ostatke materijalne kulture, upravnu organizaciju komune te demografsko kretanje stanovništva, posebice u novovjekovnom razdoblju. U drugom dijelu svojeg uvodnog izlaganja autor daje i kratak osvrt na *Sačuvane glagoljske spomenike iz Huma*, pri čemu se ne zadržava samo na glagoljskim rukopisima već govori i o glagoljskim zapisima uklesanima u kamenu.

Drugi dio knjige (*Knjiga prihoda župne crkve u Humu (1608.-1685.)*) govori o *Glagoljskim zapisima u Knjizi prihoda župne crkve u Humu*, za koje autor utvrđuje kako se odnose na djelatnost bratovštine crkve Svetog Roka u Humu. Zanimljivo je i to da navedeni glagoljski zapisi, izuzev glagoljskog brevijara iz 15. st., predstavljaju najopsežniji zasad poznati glagoljski rukopis iz Huma. Nadalje, autor analizira *Sadržaj glagoljskih zapisa*, koji se odnose na djelatnost bratovštine već spomenute crkve Sv. Roka u Humu, u razdoblju od 1608. do 1639., te koji govore o polaganju računa starih starješina, biranju novog starješine, popisu imovine koju preuzima novi starješina, o ostvarenim приходima i rashodima za vrijeme između dviju godišnjih skupština, zatim o pribraćenju (učlanjenju), o iznajmljivanju kuća, vinograda i njiva, podmirivanju dugovanja itd. Iste zapise autor analizira i kao *izvor za gospodarsku povijest*. Naime, iz tih zapisa on iščitava koje su grane činile osnovu gospodarske djelatnosti bratovštine (vinogradarstvo i maslinarstvo), njenu građevinsku aktivnost i

gospodarsku obnovu, nakon razaranja koje je humština, dijeleći sudbinu ostalih krajeva Istre, pretrpjela u doba Uskočkog rata, te naposljetku nastoji utvrditi i neke cijene, premda i sam naglašava kako je teško njihovo kontinuirano praćenje na temelju ovih zapisa. Autor zapise promatra i kao *izvor za kulturnu povijest Huma*, analizirajući podatke koje zapisi nude na trima primjerima (1. *O crkvi Sv. Roka*; 2. *Pre ili pope?*; 3. *O takozvanom humskom slovu "B"*).

Treći, ujedno i najopsežniji, dio knjige (*Transliteracija zapisa*) podijeljen je u dva dijela. U prvom dijelu autor govori *O transliteraciji zapisa*, odnosno o grafijskim osobinama zapisa, stanju rukopisa te načinu na koji je izvršen latinički prijepis. Slijede *Glagoljski zapisi*, objavljeni in extenso.

Knjiga je obogaćena i *ilustarcijama*, odnosno preslicima, iz kojih se lijepo mogu vidjeti neke osobitosti ovih humskih glagoljskih rukopisa, na koje je autor upozorio govoreći o grafijskim osobinama istih, te prijelaz glagoljice na latinicu, odnosno nakon glagoljice i hrvatskog jezika, prvi upis latinicom na talijanskom jeziku u *Knjizi prihoda župne crkve u Humu* 1642. godine.

Posebnu vrijednost knjizi daju i *prilozi* u kojima autor donosi *Predmetni i kronološki pregled zapisa*, podijeljen na zapise o godišnjim obračunima i izboru starješina, zapise o najmu i podmiranju dugova te zapise o pribraćenju. Slijedi *Popis starješina bratovštine crkve Sv. Roka u Humu koji se navode u zapisima* i *Popis župana koji se navode u zapisima*, koje autor navodi kronološki, odnosno bilježi godine njihova službovanja, te mjesto na kojem se spominju u zapisima. Autor također daje i *Kazalo prezimena* i *Kazalo imena*, navodi *Češće upotrebljavane skraćence* i *Češće upotrebljavane ligature* u zapisima, te objašnjenje *manje poznatih riječi* koje pronalazimo u rukopisu.

Uvodnu je riječ napisao urednik mr. Jakov Jelinčić, dok se na kraju knjige nalazi sažetak na engleskom (prijevod dr. Robert Matijašić)

i talijanskom jeziku (prijevod Severino Korlević).

Autor se ove knjige, bez obzira na složenost rukopisa, nije zadovoljio samo transliteracijom, već je čitatelje, kako bi lakše mogli pratiti sadržaj rukopisa, upoznao i s prošlošću samoga Huma te ostalim glagoljskim zapisima tog područja, a na kraju djelo obogatio i vrijednim, gore spomenutim, prilozima. Stoga zaista možemo pozdraviti izlaženje ovoga djela i zahvaliti autoru, što nas je upoznao s ovim vrijednim glagoljskim spomenikom, danas, kada se rijetki znanstvenici bave ovom vrstom rukopisa, kako to naglašava i uvodničar.

Marija Mogorović Crljenko

HRVOJE PETRIĆ, KOPRIVNICA NA RAZMEDI EPOHA (1765-1870.)

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST ODSJEKA ZA POVIJEST FILOZOFSKOG FAKULTETA U ZAGREBU I NAKLADNA KUĆA "DR. FELETAR"
KOPRIVNICA - ZAGREB 2000.

Knjiga mladog povjesničara i geografa Hrvoja Petrića "Koprivnica na razmеди epoha (1765-1870.)" izašla je iz tiska početkom 2000. godine u zajedničkom izdanju Zavoda za hrvatsku povijest Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Nakladne kuće "Dr. Feletar" kao 20. knjiga biblioteke "Historia Croatica" i kao 1. svezak novopokrenutog niza "Hrvatska na razmеди prosvjetiteljstva i romantizma". Ovo djelo su uredili Dragutin Feletar i Drago Roksandić, a pri izradi teksta autor je još surađivao s Mirom Kolar i Ivom Maroevićem. Jezgra rada je nastala kada je autor sa istoimenim referatom sudjelovao na multidisciplinarnom skupu "Hrvatska na razmеди prosvjetiteljstva i romantizma - mentaliteti, ideologije i protomodernizacija" koji se održao na zagrebačkom Filozofskom fakultetu 15. i 16. ožujka 1996. godine. Skup je bio u orga-

nizaciji Hrvatsko-francuske povijesne radionice Odsjeka za povijest i Odsjeka za romanistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu u suradnji s Francuskim institutom u Zagrebu te Časopisom studenata filozofije "Čemu". Jedan od urednika knjige te voditelj Hrvatsko-francuske povijesne radionice Drago Roksandić u predgovoru je, između ostaloga, napisao: "U vrijeme održavanja ovog skupa kolega Hrvoje Petrić bio je jedan od nekoliko zapaženih studentskih sudionika skupa sa svojim radom o Koprivnici. Pripremajući skup, Radionica je naročito htjela osigurati radove kojima će biti moguće osigurati mikrohistorijski uvid u urbanu realizaciju temeljnih prosvjetiteljskih i romantičarskih vrijednosti. Uostalom, prosvjetiteljstvo i romantizam, unatoč njihovu različito utemeljenu interesu za prirodu, prije svega su urbani fenomeni."

Nakon predgovora Drage Roksandića slijedi autorov uvod. Nakon toga su obrađene geografske značajke razvoja i položaja grada Koprivnice u kojima je u najkraćim crtama dana osnovna ekohistorijska informacija. Slijedi povijesno-demografska obrada unutar koje je dan osnovni pregled razvoja koprivničkog stanovništva od 1769. do 1869. godine. Ponajbolje su u sklopu cjeline o stanovništvu obrađene migracije stanovništva, ali je autor težište stavio na useljavanje u grad, uopće ne obrađujući stanovništvo izvan grada i njihove migracije. Time je ostavljen prostor za buduće istraživače.

Dalje se autor bavi osnovama prostornog razvitka grada. Na početku je dao pregled ulica i posjeda u koprivničkoj okolici. Nadalje napominje da je za ovo razdoblje karakteristično ispunjavanje slobodnog prostora, tj. kompletiranje gradskih dijelova kojih je izgradnja započela ranije. Zanimljiva je spoznaja da većina objekata javne namjene vrlo dugo ostaje u utvrdi kao jezgri naselja. Škola tek 1856. godine prva izlazi u nove gradske prostore, u sjeverno podgrađe. Na početku razdoblja kojim se bavi ova knjiga došlo je do odlaska vojske (i sjedišta generala) iz stare koprivničke utvrde da bi krajem

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA LIII
ZAGREB 2000.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LIII, str.1-283, Zagreb 2000.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor

Mirjana Gross

Ivan Kampuš

Franko Mirošević

Ivica Prlender

Tomislav Raukar

Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske

Tisak:

Horetzky